

Kadınların her alanındaki rollerini **“ikincilik”** üzerinden betimleyen AKP, Kadın İstihdam Paketi hazırladı. **Kadının konumunu** yedek işgücü ve ev ekonomisinin **“ek” geliri** olarak meşrulaştıran **bu düzenleme**, bir bütün olarak çalışma yaşamının daha fazla **örgütsüzleşmesine**, ücretlerin daha da **düşürülmesine**, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin **derinleşmesine** de yol açacaktır.

## KADIN İSTİHDAM PAKETİ: KADIN EMEĞİNİN ESNEKLEŞMESİ

**BİLGE ÇOBAN**

### GİRİŞ

**M**eclesin açılmasıyla birlikte çalışma yaşamını doğrudan etkileyecek yasal düzenlemeler, taslak metinler ve açıklamalar gündemde yükselmeye başladı. Kadın istihdamına ilişkin düzenlemeleri içeren paket de “üç çocuk formülü hazır”, “üç çocuğa süper teşvik” başlıklarıyla manşetlere taşındı. Basına yansıyan haberler aracılığıyla öğrenilebilen paketin en dikkat çekici yanını her cümle başındaki “müjde” vurgusu oluşturmaktadır. Öte yandan kadınların hem çalışma hem de toplumsal yaşamdaki yerini derinden etkileyecek bu düzenlemenin tüm toplumsal kesimleri dışarıda bırakarak hazırlanmasının ve konuya ilişkin tüm gösterişli açıklamaların AKP’nin bildik tarzı olduğu söylenebilir. Kadın istihdam paketi bol makyajlı ve projeli, bol reklamlı ve satır aralarına gizlenmiş emek karşıtı düzenlemeleri içeren haliyle kadınları yanıltmayı hedefleyen bir propaganda eşliğinde anlatılmaktadır. Düzenleme basına yansıdığı haliyle dahi incelendiğinde AKP’nin emek piyasalarının yeniden düzenlenmesinde kadına biçtiği role yönelik çok net ve somut veriler sunmaktadır. Yazımızda da kadın istihdam paketini, AKP’nin kadını ailenin



sürekliliği için nesne konumu-  
na indirgeyen muhafazakârlığı  
ile kapitalizmin kadın emeğine  
duyduğu gereksinimin kesişme-  
si kapsamında değerlendirmeye  
çalışacağız.

## NEO-LİBERALİZMİN İŞGALI ALTINDA KADIN EMEĞİ...

**1970**'li yıllarda kapita-  
lizmin içine girdiği  
uzun kriz ile birlikte şekillenen  
yeni toplumsal ve ekonomik ör-  
gütlenmede emek piyasalarında  
oluşan eğilim, “çekirdek” işçilerin  
sayısını azaltmak ve hızlı bir şe-  
kilde işe alınabilen ve işler bozul-  
duğunda yine aynı hızla ve mali-  
yetsiz biçimde işten çıkarılabilen  
bir işgücüne yani “çevre” işgücü-  
ne yaslanmak olmuştur (Harvey,  
2010). Böylelikle sermaye zaman  
ve mekân üzerindeki esnekliğini  
artırarak işgücü piyasalarını ye-  
niden yapılandırmak dolayısıyla  
da işgücü maliyetlerini düşürerek  
rekabet üstünlüğü sağlamak istemiştir.

Yasal ve kurumsal düzenlemeler  
aracılığıyla da şekillenen üretimin  
örgütlenmesinin yeni yapılanma-  
sıyla kitlesel üretim parçalanarak  
daha küçük birimlere bölün-  
müş, bu durum işlerin işyerinden  
uzaklaşmasına ve üretimin farklı  
bölgelere kaymasına olanak tanı-  
mıştır. Öyle ki; bir iş sözleşmesine  
dayanarak yasalarla sınırlanmış  
belirli gün ve haftalık çalışma  
sürelerinde, günün belirli saat-  
lerinde bir işverene ait işyerinde  
çalışan ve belirli sürelerde izin ve  
tatilini kullanan standart işçi tipi  
giderek azalmış; yarım gün ya da  
haftanın belirli günleri çalışan, ge-  
çici olarak istihdam edilen, çağrı  
üzerine çalışmaya gelen dahası  
işyerine gelmeden kendi evinde  
çalışan işçi tipi ortaya çıkmıştır  
(Kocabaş, 2004).

İşgücü piyasalarının “çevre işgü-  
cüne” yaslanan bu yeni yapısı,  
kadın emeğini yarı zamanlı sö-  
mürmeyi de kolaylaştırmış ve  
istihdam içerisindeki kadınların  
sayısı artmıştır. Dolayısıyla kadın

**1970'lerde  
kapitalizmin  
içine girdiği  
krizle birlikte  
şekillenen  
yeni toplum-  
sal ve ekono-  
mik yapıya  
dayanarak  
yapılan yasal  
ve kurumsal  
düzenleme-  
lere göre  
yarım gün ya  
da haftanın  
belirli günleri  
çalışan, ge-  
çici istihdam  
edilen, çağrı  
üzerine çalış-  
maya gelen  
dahası işyeri-  
ne gelmeden  
kendi evinde  
çalışan işçi  
tipi ortaya  
çıkıştır.**



**Bugün AKP'nin neo-liberalizm eksenli oluşturduğu ekonomi politikasında emeğin esnekleşmesi özel bir yer tutmaktadır. Kadın istihdam paketi de özünde AKP'nin iktidara geldiğinden bu yana sürdürdüğü bu politikaların bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır.**

emeğinin işgücü piyasasındaki konumu, özellikleri ve kullanım biçimi ucuz işgücü arayışında olan sermaye için önemli bir kaynak olmuştur. Zira yeniden yapılanmayla işverenlerin talep dalgalanmalarının yarattığı risklerden kaçınmak için üretim sürecini parçalayarak işleri taşeronla verdiği, fason üretim ile eve iş verme sistemini kullandığı, bu yolla geçici, mevsimlik, evde çalışma, kısmî süreli çalışma gibi istikrarsız ve çoğu zaman kadınlarla özdeşleştirilmiş güvencesiz çalışma biçimlerini yaygınlaştırdığı görülmektedir (Urhan; Etiler, 2011).

Günümüzde dünyanın farklı coğrafyalarında esnek çalışma sistemi içerisinde düşük ve niteliksiz işlerde çalışan kadınların sayısı

hızla artmaktadır. Dünya genelinde istihdamda yer alan kadınların yarısından fazlası sosyal güvenlik mekanizmalarından uzak bir biçimde, yetersiz bir gelirle ve temel işçi haklarından yoksun olarak çalışmaktadır (Sosyal-İş, 2010).

“Sosyal devlet” uygulamalarının hala kurumsal bir nitelik taşıdığı AB ülkelerinde de “aile ve iş yaşamını uyumlaştırma politikaları” kapsamında kısmî süreli işlerin çoğunluğu kadınlarca gerçekleştirilmekte kadınların %32,6'sı erkeklerin ise %9,5'i kısmî süreli işlerde çalışmaktadır (Kurtuluş, 2013). Ne var ki enformel istihdamın sınırlı olduğu “gelişmiş ülkeler” dahi kadınların sosyal güvenlik düzenlemelerinin yetersiz, ücretlerin düşük olduğu kısmî sü-

reli işlerde yoğunlaşmalarını önleyememektedir. Belirli tarz işlerde ve mesleklerde yoğunlaşma ise kadınların ücretlerinin genelde erkeklerin ücretlerinden düşük olması, işte ilerleme ve yükselme fırsatlarının sınırlılığı, işsiz kalma olasılıklarının yüksekliği gibi kadınların yüz yüze kaldıkları ayrımcılık türlerini daha da derinleştirmektedir (Toksöz, 2007).

## **AKP MUHAFAZAKÂRLIĞI VE KADIN EMEĞİ**

Türkiye’de de 1980 sonrası uygulanan yeniden yapılandırma politikalarıyla birlikte işgücü piyasaları genel olarak düşük ücretli, nitelsiz, örgütsüz ve parçalı bir özelliği olan yapıya dönüşmüş; 2002 yılından günümüze de bu yeni yapı içerisindeki değişimlerde AKP Hükümetinin politikaları belirleyici olmuştur. AKP iktidarıyla Türkiye’de, işgücü piyasalarında esneklik, özelleştirme ve devletin küçültülmesi gibi sermaye örgütlerinde desteklenen dönüşümlerin hız kazandığı görülmektedir.

Bugün AKP’nin neo-liberalizm eklenli oluşturduğu ekonomi politikasında emeğin esnekleşmesi özel bir yer tutmaktadır. Kadın istihdam paketi de özünde AKP’nin iktidara geldiğinden bu yana sürdürdüğü bu politikaların bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tam da bu noktada kadın eme-

ğinin esnekleşmesi ile AKP’nin kadının geleneksel rolüne vurgu yapan muhafazakârlığı kesişerek kadınların başta istihdam olmak üzere yaşamın tüm alanlarındaki yeri ve konumu yeniden şekillenmektedir.

Kuşkusuz konunun bir diğer temel ögesini AKP’nin kadını görünmez kılarken aileyi öne çıkaran kadın politikası oluşturmaktadır. Nitekim 2011 yılında Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın adından “kadın” çıkarıldı. Ardından bugün Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun “aile komisyonu”na dönüşmesi beklenmektedir.

Kadınların nasıl giyineceklerinin, kaç çocuk doğuracaklarının, kürtaj olup olamayacaklarının, nasıl doğum yapacaklarının tartışmaya açılmasını, kürtajı engelleme ve doğurganlığı özendirme gibi kadın bedeni üzerinden en temel bireysel özgürlüklere müdahale edilmesi izledi. Erken evliliği ve çok sayıda çocuk doğurmayı teşvik etmek, boşanmayı önlemeye yönelik girişimleri artırmak, ailenin yapılanmasında dini unsurlara yapılan vurguları artırmak ise bu politikanın diğer yansımalarını oluşturmaktadır.

Aile kurumunun sürekliliği için kadını nesneleştiren anlayışın bir başka boyutu da istihdam ve kadın ilişkisinde karşımıza çıkmaktadır. İşverenlerin kreş yü-



kümlülüğünü “dışarıdan hizmet alınabileceği” şeklinde değiştiren düzenleme, daha bu yıl çıkarılan “Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik”in kadınların taleplerini dikkate almaksızın ve neredeyse hiçbir değişiklik olmadan yayınlanması ve kreşlere kamu bütçesinden harcama yapılmasının engellenmesi gibi düzenlemeler AKP’nin kadın politikasının istihdama yansıyan, kadının istihdamla bağına zayıflatan ve ikincilleştiren yanını oluşturmaktadır.

### **ÜCRETLİ KADIN EMEĞİ ESNEKLEŞİRKEN...**

**A**ynı yaklaşımın bir sonucu olarak söz konusu paketin hedefi, %2 dolayında olan do-

ğurganlık oranını %3’e çıkarmak ve bunun içinde özellikle çalışan kadınların çocuk yapmasını teşvik edecek çeşitli düzenlemeler gerçekleştirmek olarak sunulmaktadır.

**A**slında kadın istihdamını ve çocuk sayısını arttırmaya yönelik hükümet politikası, çalışma yaşamının esnekleştirilmesi kapsamında “iş ve aile yaşamını uyumlaştırma” argümanı üzerinden uzun zamandır vurgulanmaktaydı. Ulusal İstihdam Stratejisi’nde çalışma yaşamının “katılıklardan arındırılarak” esnekleştirilmesi yer almış, bunun da öncelikle kadın işçiler ve genç işçiler aracılığıyla olacağı ilan edilmiştir (Ulusal İstihdam Stratejisi, 2011). 2013 yılı hükümet programında da kadınlar için “belirli süreli istihdam” ve “kısmî süreli

çalışma” öngörülmüştür (2013 yılı Hükümet Programı).

Dolayısıyla neo-liberal politikalarla şekillenen işgücü piyasasının gerek duyduğu kısmî süreli çalışan ve daha düşük ücret alan kadın emeği istihdamının artırılması talebinin hükümetin de temel hedefleri arasında olduğu görülmektedir.

Kadın istihdam paketiyle doğum izninin 16 haftadan 18 haftaya çıkarılması düşünülmektedir. Yalnızca 2 hafta uzatılacak olan iznin doğum öncesi ve sonrası kullanımı çalışan kadının seçimine bırakılacaktır. Çocuk teşviki vurgusuyla şekillenen paketteki temel değişiklikler de esasında bundan sonra başlamaktadır.

Çünkü kadınlara doğum ile birlikte zamansal ve mekânsal esnek çalışma modeli uygulanacak. Yani kadınlar üç doğuma kadar ya işyerinde ya da evlerinde kısmî süreli çalışmaya başlayacaklar. Buna göre kamuda çalışan kadınlar her bir doğum için 69 ay, yani neredeyse 6 yıl günde 4 saat çalışacaklar. Bu uygulama aşamalı olarak özel sektöre de yansıtılacak. Özel sektörde çalışan kadınlar için ilk aşamada öngörülen ilk doğumda 2 ay, ikinci doğumda 4 ay ve üçüncü doğumda 6 ay kısmî süreli istihdam olacak. Böylece özel sektörde çalışan ve üç çocuk yapan bir kadın toplamda bir yıl kısmî süreli olarak çalışacak.

## YÜKÜ KADINA KÂRİ SERMAYEYE...

**P**aketin en dikkat çekici noktalarından birini de kısmî süreli çalışacak olan kadınların ücretinin tam zamanlı olarak ödenmesi oluşturmaktadır. Taslağa göre işverenler, kısmî süreli çalıştırdıkları kadınların ücretini yalnızca çalıştırdıkları saat üzerinden ödeyeceklerdir. Ücretin geri kalanı işsizlik sigortası fonundan karşılanacaktır. Bu haliyle istihdam paketi kadın emeğini esnek ve maliyetsiz bir şekilde işverenlerin hizmetine sunmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'in her fırsatta, **“10 yıldan beri özel sektörün önündeki engelleri kaldıracak ve omuzlarındaki yükü azaltacak”** icraatlar gerçekleştirdikleriyle övünmesi ve işverenlere hitaben, **“Paket açıklandığında bize teşekkür edeceksiniz...”** açıklamaları da kadın istihdamına ilişkin adımların temelde sermayeyi gözettiğini göstermektedir. Zira kısmî süreli, güvencesiz ve düşük ücretli işler ile kadınların istihdamda yer almasını sağlamak, sermayenin gereksinim duyduğu ucuz işgücüne yaslanarak maliyetleri düşürme arayışına denk gelmektedir.

Bu yönüyle istihdam içerisinde azınlığı oluşturan sosyal güvenlik mekanizmaları kapsamında olan kadınlarla büyük çoğunluğu ka-

yıt dışı ve güvencesiz işlerde çalışan kadınlar ve istihdama yeni katılacak kadınların daha fazla güvencesizlik, düşük gelir ve örgütsüzlükle karşı karşıya geleceği söylenebilir.

Sözü edilen düzenlemeler aracılığıyla kadınların ücretli emeği esnekleştirilirken bir yandan da kadın istihdamı sayısal verilerle de olsa yükselecektir. Dolayısıyla kadın emeğinin istihdamda güvencesiz ve esnek biçimde yer almasıyla birlikte hem istihdam artışı sağlanmış olacak, hem de sermayenin daha kolay işten çıkarılabilen, düşük maliyetli çalıştırılabilen esnek işgücü gereksinimi karşılanmış olacaktır.

Dahası “ikincil istihdam” içerisinde yer alan kadınlar, istihdam verilerini yükseltirken Türkiye’de doğurganlık oranı da artmış olacaktır. Bu anlamda sermayenin her daim gereksinim duyduğu genç, ucuz ve yedek işgücü ordusunu yaratma görevinin de kadınlar üzerinden, kadınları çok sayıda doğuma teşvik edecek biçimde oluşturulduğu görülmektedir.

## **MODERN KÖLE PAZARLARINDA KADIN EMEĞİ..**

**Y**eni düzenleme özel istihdam bürolarını kadın istihdamının belirleyeni haline getirerek doğum iznine ayrılan kadın işçi

yerine geçici işçi istihdam edilebileceğini öngörmektedir. Özel istihdam bürolarına geçici iş ilişkisi kurma yetkisinin verilmesiyle birlikte bu bürolar, işçileri kendi bünyesine alıp işletmelere kiraya verebilecekler.

Gerçekte kadın emeğini işverenlerin gerek gördükleri gün ve saatler içinde kiraya verebilecek olması bu büroların temel işlevlerinden birini oluşturacaktır. Böylece kadınların da haftanın farklı günlerinde, farklı işyerlerinde, birbirinden farklı saatler ve ücretlerde çalışma durumu yaygınlaşacaktır.

Ayrıca, doğum iznine ayrılıp kısmî süreli çalışacak olan kadınlar için yarı zamanlı fakat yoğunlaştırılmış çalışma saatleri, süt izni/emzirme izni gibi temel hakların yok oluşu, işyerlerinde karşı karşıya kaldıkları eşitsiz ve ayrımcı uygulamaların artması anlamına da gelecektir.

Kiralık kadın işçiler için ise düzenli çalışma saatleri, işyeri servisi, kreş, emzirme odaları, sosyal haklar, yıllık izin, tam zamanlı sigorta primi ve örgütlenme hakkı gibi birçok temel çalışma hakkı ortadan kalkmış olacaktır. Bu durumda kadınlar esnek çalışma sistemi içerisinde var olan kolektif haklarını da yitirerek istihdamda yer alacaklardır. Dahası kısmî süreli çalışmanın kaç saate denk geldiğinin belirsiz olduğu-



nun ve bunun hak kayıplarına sebep olacağını, kadınların işte ilerleme ve terfilerini olumsuz etkileyeceğinin, ücret ve sosyal güvenlik kayıplarına yol açacağını, sigorta primlerinin düşük düzeyde kalmasından kaynaklı emekli olabilmelerinin zorlaşacağını, kadınların emekli olabilmeleri halinde ise emeklilik gelirinin tam zamanlı çalışanlara göre daha düşük olacağını altını çizmek gerekir.

### **BİR ÜRETİM MEKÂNI OLARAK "AİLE"...**

**B**ununla birlikte düzenleme sonucunda kadınların düzen-siz işler aracılığıyla evden istih-dama katılımı da artacaktır. Yani

kadınlar ev içi hizmetler, çocuk ve yaşlı bakımı gibi "asli" görevlerini sürdürürken çoğunlukla evden esnek çalışma sistemleri içerisinde yer alacaklardır.

Tam da AKP'nin tahayyülüne göre kadın, aileyle var olurken üretime katılımı da evden olacaktır. Açık ki parça başı iş yapan, çağrı üzerine çalışan, eve iş alan kadınlar arttıkça her ev, her aile sermaye için hizmet sunan sosyal güvenlik ağlarının çok uzağında derme çatma atölyelere dönüşecektir.

Dahası aldığı siparişi yetiştirme ve yeterli kazanç çabasıyla çocuklar da bu üretimin parçası olacak ve aile bir üretim mekânı haline gelecektir. Böylesi bir üre-



timin sermaye açısından maliyetlerin düşmesi anlamına geldiğini bir kez daha vurgulamak gerekmektedir. Zira evlerin işyerine dönüşmesi işverenler açısından işyerinin elektrik/su giderinin olmaması, işçilere sunulması gereken servis, sigorta, yemek, tatil, mesai, kreş gibi temel hizmetlerden azade olunması anlamına gelmektedir.

Kadınlar açısından ise evden çalışma; düzensiz gelir, düzensiz çalışma saatleri, ne kadar süreceği belli olmayan iş devamlılığı, iş güvenliği ve sağlığı için gerekli tedbirlerden yoksun olma, bir daha iş bulamayacağı kaygısıyla işverenlerden hak talep edememe, örgütsüzlüğün, kayıt dışı çalışmanın ve çocuk işçiliğinin artması anlamına gelmektedir.

## SONUÇ OLARAK...

İşgücü piyasalarında kadının konumunu yedek iş gücü ve ev ekonomisinin “ek” geliri olarak meşrulaştıran bu düzenleme, kadının asli görevini de çocuk bakımı üzerinden yeniden yasalar aracılığıyla tanımlamaktadır. Bu anlamda, kadınların toplum içindeki ikincil konumları “annelik” rolü üzerinden yeniden kurulurken ücretli kadın emeğinin daha fazla esnekleşmesi istenmektedir.

Kadını eşe/kocaya/babaya ve aileye daha fazla bağımlı hale ge-

tirecek “ikincil istihdamı” artıran çalışma sistemleri ise ev içerisindeki erkek egemen baskıyı ve onun bir uzantısı olarak kadına yönelik şiddeti de artıracaktır. Çünkü kendisinin ve çocuklarının geleceğinden kaygı duymayan, yarın ne olacağım endişesi yaşamayan, babasının ya da eşinin “eline bakmayan” kadınların varlığı öncelikle güvenceli istihdam biçimlerinde yer almalarıyla olanaklıdır.

Dolayısıyla kadın istihdam paketinin hareket noktasının, AKP'nin kadını yalnızca ev içi rolleriyle tarif eden muhafazakârlığı ile kapitalizmin kadın emeğinin esnekleştirilmesine duyduğu gereksinimin örtüşmesi olduğu söylenebilir. Esasen bu sebeple kadın emeğinin esnekleştirilmesi politikaları muhafazakâr değerlerin propagandası eşliğinde sürdürülmektedir.

Kadınların yaşamın her alanındaki rollerini “ikincillik” üzerinden betimleyen bu istihdam paketi ayrıca bir bütün olarak çalışma yaşamının daha fazla örgütsüzleşmesine, ücretlerin daha da düşürülmesine, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin derinleşmesine de yol açacaktır. Kadınların güvenceli bir şekilde istihdama katılımının sağlanması, doğum izinlerinin kadınların istihdama yeniden katılımını sağlayacak şekilde sosyal hak ve yaygın ve ücretsiz hizmetlerle tamam-

lanması, doğum izninin babalık ve ebeveyn izinleriyle tamamlanarak çocuk bakımının toplumsal bir sorumluluk haline getirilmesi, var olan çalışma koşullarını köle ticareti haline dönüştürecek olan özel istihdam büroları karşısında durulması, güvenceli ve sendikali bir iş talebi bugün tüm emek örgütlerinin birincil talebi olmalıdır.

### Kaynakça

---

- 2013 yılı Hükümet Programı Tam Metni için bkz. <http://www.gazete360.com/Haberler/gundem/hukümet-programı-tam-metin/5652>
- Harvey, D. (2010), Postmodernliğin Durumu, (Çev. Sungur Savran), İstanbul: Metis Yayınları, s. 174
- Kocabaş, F. (2004), "Endüstri

İlişkilerinde Dönüşüm", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 10, s. 33-53

- Kurtulmuş, M. (2013), "Kapitalizm, Ataerki ve Kadın-Erkek Ücret Eşitsizliği", DISK-AR Dergi, 2013/1, s.50-61.
- Sosyal-İş (2010), Türkiye'de ve Dünyada Kadın Emeği ve İstihdamı Raporu, Ankara
- Toksöz, G. (2007), Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu, Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü, s.2
- Ulusal İstihdam Stratejisi metni için bkz. <http://www.sendika.org/2011/02/ulusal-istihdam-strateji-belgesi-tam-metin/> (Erişim, 01.12.2013).
- Urhan, B. Ve Etiler, N. (2011), "Sağlık Sektöründe Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi", Çalışma ve Toplum, 2011/2, s.191-216